

“Gràcies a Espriu, la cultura tornarà a vertebrar la nació”

El proper 10 de juliol farà 100 anys del naixement de Salvador Espriu i Castelló a Santa Coloma de Farners (la Selva). Per tal d'honorar la seva memòria i difondre'n l'obra i el llegat, el govern de la Generalitat de Catalunya va acordar designar el 2013 Any Espriu. El lema de l'any és “Ens mantindrem fidels”. Al llarg de l'any s'organitzaran actes i celebracions de caràcter cultural, cívic i participatiu per difondre i actualitzar l'obra de l'escriptor i per recordar el seu compromís cívic. El programa preveu accions en diversos àmbits: musical, teatral, lectures en veu alta i recitals, festes populars, exposicions, rutes literàries, conferències, promoció de la lectura, cinema i audiovisuals, i activitats acadèmiques, entre altres. El poeta i assagista Xavier Bru de Sala (Barcelona, 1952), amb una llarga experiència com a gestor cultural, és el comissari de l'Any Espriu.

—En quines circumstàncies vàreu conèixer Salvador Espriu?

—En començar a aparèixer els poetes joves del Mall, en un acte que em sembla que era de presentació a Sitges, no vam parlar gaire bé de l'Espriu, alguns de nosaltres. Singularment jo, que ho vaig fer amb un to burlesc i iconoclasta. Això li va arribar perquè Miquel de Palol, de la nostra colla del Mall, també, era fill de la Mercè Muntanyola, la gran amiga de joventut de l'Espriu, la mateixa Mercè, per cert, que és la destinatària de “Compliment a Mercedes”, de Rosselló-Pòrcel, un dels poemes més bonics que va fer. I a través d'aquesta via de la mare de Miquel de Palol, vam anar a casa seva, Ramon Balasch, Palol i jo. I a partir d'aquí, i ja per separat, tots tres el vam anar a veure molt, sovint i moltes hores seguides. Cada sessió, podies arribar entre les onze i les dotze i abans de les cinc o les sis de la tarda no et deixava anar. Allà estaves. Fasci-

L'Any Espriu ha arrencat amb força. El comissari de la celebració, Xavier Bru de Sala, diu que es tracta de procurar que l'escriptor esdevingui interlocutor i referent dels catalans, de manera especial en aquesta situació i en aquest moment.

nat, eh! Sense dinar. Sense pausa. Sense repòs, que deia ell. Ara, com que era un personatge tan fascinant, et passaven les hores que ni te n'adonaves. Home, una mica de gana de vegades sí que em notava, perquè estem parlant de quan tenia 21, 22 anys, quan va començar tot això. I va durar uns quants anys.

—No us va fer cap retret, pel que vàreu dir a Sitges?

—No me'n recordo. No en tinc memòria. Però diria que no. Era molt discret. Ell tenia curiositat per saber qui érem, què pensàvem, i quan ens va veure tant ben disposats cap a ell, es va girar com un mitjó. Tot venia del fet que estàvem en contra del realisme social. La discrepància de fons era això. Vèiem una part de la seva obra com si fos un Celaya o un d'aquests, i no era així. Però de seguida ens va fer adonar de l'error i ja està, ja vam ser amics. Li va costar molt poc ficar-nos a la butxaca. I encara ens hi té.

—Per què penseu que no va aconseguir ficar-se tothom a la butxaca, encara ara? Hi ha poetes, assagistes i escriptors que no simpatitzen amb

Espriu. Hi ha com un recel, entre alguns intel·lectuals.

—No ho percebo. Era tan omnipresent que molts pensaven que per fer-se un lloc més o menys elevat en la piràmide dels prestigis literaris havien de demolir Espriu perquè ocupava un espai enorme al capdamunt d'aquesta piràmide. Crec que simplement es tracta d'això. I després, en l'actualitat, a l'inrevés, hi ha un sentiment general molt estès. Ho he pogut detectar molt més. He pogut detectar que hi havia un dèficit en el retorn a Espriu, en la consideració d'aquest país cap a Espriu. Si els dos grans del segle XX són Espriu i Pla, és evident que hem de conèixer i reconèixer molt més Espriu. I diré una altra cosa. Si Pla representa la prèdica exhibicionista del cinisme galopant, i això no treu cap mèrit a la seva obra, Espriu predica el contrari, l'ètica més estricta. I no cal anar gaire lluny per a saber què ens convé als catalans, en totes les circumstàncies i de manera especial en les actuals. Els catalans hem tingut molta sort amb Espriu.

—Pla i Espriu s'admiraven molt i cadascú d'ells va escriure unes pàgines memorables sobre l'altre. Però quan Pla va dir que Espriu era un “cuco”, en l'entrevista amb Soler Serrano a televisió, sembla que no li va fer gaire gràcia.

—Espriu es va enfadar molt quan al final de les *Notes del capvesprol*, llibre que es publica el 1979, apareix mitja pàgina amb una rebregada molt dura contra Espriu, en especial al poeta. I aquí va ser on Pla va trencar la cordialitat, el respecte i la consideració mútues. Jo crec que per pura enveja, en veure que l'Espriu era el referent i el guia, mentre que ell es veia relegat a cronista, eminent si es vol, de la seva època.

—Quin joc plantejava Espriu en les converses? Feia preguntes, intentava trobar un terreny comú...

—Cap dels tres no ho ha explicat. Per

JORDI PLAY

Xavier Bru de Sala (Barcelona, 1952), poeta, assagista i gestor cultural, és el comissari de l'Any Espriu.

què? Perquè hi ha un aspecte de pudor. Això pertany a una esfera personal, intel·lectualment íntima. La diferència d'edat i de coneixement eren enormes, abismals, i només diré que la impressió que tinc és de mestre. D'agraïment a un gran mestre que t'ha dedicat moltes hores a tu particularment. Però, d'això, no en vull fer tema. En les entrevistes que faig ni tan sols dic que el vaig conèixer. I si ara ho he comentat és perquè m'ho heu demanat.

—Era irònic o càustic parlant d'altres poetes o escriptors catalans?

—Ja se sap. Ja hi ha testimonis d'això i només puc fer que corroborar-ho. Era un home increïblement bondadós però també increïblement demolidor. I seriós i divertit. Només puc corroborar que era tal com l'han descrit els qui el van conèixer. Era una excel·lentíssima persona i es preocupava de veritat pels altres. Em sembla que els qui em van proposar de ser comissari de l'Any Espriu ni tan sols sabien que l'havia conegut.

—Parlem del poeta i del narrador. Sabia que són molts diferents i jugava unes cartes específiques per a

cada gènere. Hi veieu molts punts en comú, entre el poeta i el prosista?

—Ell transitava sense la menor dificultat, amb tota naturalitat, entre el teatre, la poesia i la prosa, i fins i tot diria de la prosa poètica a la poesia satírica. Com que era un gran coneixedor de l'ofici d'escriure i tenia un talent extraordinari, va arribar al cim en tots aquests gèneres. I també en el de l'assaig literari, com veurem quan surti el famós *Ocnos i el parat esglai*, el llibre que recollirà els seus assaigs literaris i pròlegs que van preparar durant molts anys entre en Balasch i Espriu mateix. Esperem que surti aquest any. Segons els qui l'han llegit, està pensat com una obra assagística. És un volum de set o vuit-centes pàgines. És un gran llibre.

—Heu plantejat l'Any Espriu sol?

—Bàsicament. Però de seguida m'he fet acompanyar. El plantejament general el faig durant la primavera del 2012 i ja abans de l'estiu entro en contacte amb les persones que considero claus per a l'èxit de l'empresa, que són Rosa Delor, Sebastià Bonet, nebot d'Espriu i representant de la família,

Víctor Martínez-Gil, Agustí Pons, el biògraf eximi, Ramon Balasch, naturalment, i Julià de Jòdar. I per tantestic acompanyat de les millors persones i les millors propostes i això t'ofereix molta seguretat, a la meua feina. I en aquesta companyia no puc deixar d'esmentar Gabriel Planella, el meu ajudant.

—Es tracta de divulgar l'obra de l'escriptor més enllà dels cercles habituals?

—L'ambició i el propòsit va molt més enllà de la divulgació. Evidentment que hi ha divulgació. Una frase de Palol pot orientar-ho bastant. En la glossa de presentació va dir que es tracta d'eleva la nació a la categoria d'Espriu. Això ja orienta. Ja sabem que no ho aconseguirem. I després hi ha una altra formulació, aquesta en boca del mateix president de la Generalitat, que va dir que si per anar de viatge tothom es proveeix d'una guia, en aquest viatge que hem emprès els catalans la millor guia és Salvador Espriu. I això lliga perfectament amb l'acord de govern de celebració de l'Any Espriu que ja incorpora el lema "ens mantindrem fidels", que

Xavier Bru de Sala va conèixer de ben jove Espriu quan formava part del grup de poetes del Mall, i va quedar fascinat per la seva personalitat.

destaca aquest llegat cívic, i confereix a la celebració un caràcter cultural, cívic i participatiu. Per tant, és cultural i és literari i és divulgatiu, i es tracta de conèixer més la seva obra, i que sigui més llegit, però també es tracta de procurar que esdevingui interlocutor i referent dels catalans, de manera especial en aquesta situació i en aquest moment. Aquesta era la vocació de l'escriptor i per això va escriure una part de la seva obra amb la finalitat d'orientar els catalans cap a un millor futur, és a dir, per reformar-los. Espriu era un reformista moral i era i és un referent d'exigència i d'alta civilització. Gran part de la seva obra satírica és això. I en conseqüència una de les iniciatives que funciona més bé és la frase del dia, que un milió de catalans escolten o llegeixen puntualment. Un dels propòsits de l'Any Espriu és el diàleg amb els catalans que Espriu no va poder tenir en vida, per la censura, per la manca de complicitats... Podem dir, per tant, que l'Any Espriu va molt més enllà del que seria la commemoració habitual del centenari d'un escriptor.

—Quin objectiu final voleu aconseguir amb la celebració?

—La meva ambició és poder demostrar a través d'Espriu que torna a ser veritat —i ens convé a tots— que la cultura és un element central, vertebrador, de la nació. Aquesta és la tradició de tots els temps, la relació de la cultura catalana amb la societat catalana.

L'haviem abandonat, i la transició que estem vivint és un bon moment per a recuperar-la.

—El moment hi és propici? Tanquen llibreries i baixa la lectura de llibres. La llengua i la literatura catalanes han perdut espai a l'ensenyament i cada cop hi ha menys estudiants que vulguin cursar filologia catalana.

—El moment social és òptim perquè s'entenguin i siguin operatius els missatges d'Espriu als catalans, atès que la situació és d'enorme dificultat col·lectiva, una situació en què pesen més les esperances que la realitat del present. Hi ha una certa conjunció astral. Si Espriu hagués nascut cinc o sis anys abans i haguéssim celebrat el centenari abans de començar la crisi, la percepció de la necessitat d'ell com a guia del poble català no hauria estat tan clara ni tan unànime com ara. I per

“Era un home increïblement bondadós però també increïblement demolidor. I seriós i divertit”

tant no podem circumscriure Espriu, ni fer-lo responsable, a unes situacions o sofriments propis de la crisi en matèria de cultura.

—Podríeu dibuixar una guia de lectura d'Espriu per als lectors novells?

—Jo començaria —ho dic com a lector— pel que crec que és el més accessible i probablement de la part menys coneguda, que són les narracions de Barcelona, el món de Lavínia. El món de Lavínia és molt desconegut, fins i tot per gent que coneix Espriu. I ens és tan pròxim! Hauria de quedar inserit en el nostre imaginari, i hi queda si es llegeix. Després, recordar i repassar tot l'altre món que és el mite de Sinera. La *Primera història d'Esther* i la poesia satírica. I fer la gran parada en la poesia cívica. Finalment, aquells que se'n sentin capços, que no són tots els lectors, ni de lluny, ni tan sols tots els bons lectors, mirar d'acompanyar-lo, i deixar-se portar, en aquest difícil camí de l'elevació espiritual expressat en la seva poesia metafísica. Un suro, encara que escrigui meravellosament bé, no podrà experimentar mai la plenitud i la grandesa del vol metafísic espriuà. Dit d'una altra manera, aquest Espriu és un dels grans metafísics del segle XX, i, en alguns moments, és un dels autèntics místics de la literatura universal. I com és que n'hi ha tan pocs? Perquè per a esdevenir místic es necessita una vida dedicada al conreu de les més altes potencialitats espirituals dels éssers humans. Aquest aspecte és el que el fa més universal. I encara més perquè el camí cap al cim de la mística que usa Espriu és la càbala.

—La seva obra és plena de claus. Per exemple, els noms en clau dels seus personatges. Però no volia que se sabés, cosa que no es pot evitar perquè els erudits sempre ho descobriren.

—Quan es diu que aquests Crisant Baptista Mestres és Carles Riba, ni és cert ni del tot cert. Dit d'una altra manera, no és cert perquè no és del tot cert. I d'altra banda, el personatge més cruelment satiritzat de la seva obra és Espriu mateix amb els seus innumerables *alter egos*, a través dels quals es descriu, es retrata i es flagel·la, amb la clau satírica exacerbada tan característica de bona part de la seva obra.

Lluís Bonada